

Taking care of the relatives: Article of faith in Islam

સંબંધીઓનીકાળજીલેવી: ઇસ્લામમાંવિશ્વાસનોલેખ

Dr Syed ZafarMahmood,

ડૉસૈયદઝાફરમહમૂદ,

Last week an elderly lady in my extended family left for her eternal abode. May Allah bless her soul with a high pedestal in Paradise, amen. Later during condolence sessions it came to light that her son is highly technically qualified and worked in the Gulf at half a million Rupees monthly salary. As mother began falling frequently ill he requested his wife to shift to New Delhi, permanently stay with mother and serve her. The good wife happily agreed and shifted base to the Indian capital. In due course, as mother began remaining regularly unwell, the son quit his lucrative job in the Gulf, took up a not so good position in the national capital region and both of them started living full time with mother. He noticed that due to her aching knees mother was not able to climb up while she liked to sit in the sun on the roof. He carved out space in a corner of the house and got an elevator installed. Lo & behold, even in the 21st century there are some persons in the world who discern God's real purpose behind creating the humanity and act thereupon. One feels like envying the parental upbringing of this young couple. The boy and his wife were actually implementing God's command in letter and spirit: In the best way possible do good to your parents and the relatives (holy Quran 4.36). Even Dr Sir Mohammad Iqbal was amazed at such high level of parental upbringing:

છેલ્લાઅઠવાડિયેમારાવિસ્તૃતકુટુંબમાંએકવૃદ્ધમહિલાતેમનાશાશ્વતઘરમાટેરવાનાથયા.અલ્લાહતેમનીરૂહનેજન્મતમાંઉચાસ્થાનેબેસાડે,

આમીન.ત્યારબાદશ્રદ્ધાંજલીનાસમયેઅમનેજાણવામળ્યુંકેતેમનોપૂત્રઊંચીટેકનિકલલાયકાતઘરાવેછેઅનેગલ્ફમાંદરમાહપાચલાખરૂપિયાનોપગારમેળવેછે.માતાવારંવારબિમારપડવાનેકારણેતેમનેતેમનાપત્નિનેનવીદિલ્હી, કાયમમાટેઆવીમાતાસાથેરહીઅનેતેમનીસેવાકરવાવિનંતીકરી.સારીપત્નિરાજીબુશીથીભારતનીરાજધાનીમાંઆવવાતૈયારથયા. એદરમ્યાનમાતા, નિયમિતબિમારરહેવાલાગ્યા, પૂત્રેસારીકમાણીછોડીરાજધાનીમાંબહુમોટોનકહેવાયએવાહોદ્દાપરનોકરીનીશરૂઆતકરીઅનેબન્નેપૂર્ણસમયેમાતાસાથેરહેવાલાગ્યા. એમનેખ્યાલઆવ્યોકેતેમનીમાતાનીઘૂટણનીપીડાનેકારણેતેઓછતપરતડકામાંબેસવાનુંગમતુંહોવાછતાતેઓદાદરચઢીનથીશકતા.તેમણેઘરનાખૂણામાંછતકોતરીલિફ્ટલગાવી.ખુબઓછુંઅનેજોવામાંઆવેલું,

21મીસદીમાંપણદુનિયામાંઆવાથોડાલોકોછેજેઓમાનવજાતબનાવવાપાછળનોખુદાનોવાસ્તવિકહેતુંસ્પષ્ટકરેછેઅનેએરીતેવર્તેછે.આયુવાનદંપતીનીસેવાથીકોઇનેપણઅદેખાઇથાયએશક્યછે.

યુવાનઅનેતેમનીપત્નિખરેખરતોખુદાનાઆદેશનુંશબ્દસહઆત્માથીપાલનકરીરહ્યાછે:

શક્યહોયએટલોસારોવર્તાવતમેતમારામાતાપિતાઅનેસંબંધીઓસાથેકરો (પવિત્રકુરાન4.36). જોકેડૉ.

સરમોહમ્મદઇકબાલપણમાતાપિતાનીઆવીઉચાદરજાનીકાળજીથીદંગરહીગયા:

*Ye faizan-e nazarthayakimaktabkikaraamatthi
Sikhaayekis-ne Ismaeelkoadaab-e farzandee*

યેફૈઝાન-એ-નઝરથાયાકિમકતબકિકરામાતથી

સિખાયેકિસ-નેઇસ્માઇલકોઅદાબ-એ-ફરઝંદી

Was it the school lesson or parental upbringing that taught Ismail (Ishmael) what should he

happily forbear for the sake of his parents' pleasure ?

શુંશાળાનોકોઇપાઠઅથવાઇસ્માઇલે (ઇસ્મેલ)

માતાપિતાનીકાળજીલેતાશીખવ્યુંકેમએમણેએમનામાતાપિતાનાઆનંદખાતરખુશીથીસંયમજાળવ્યો?

While the significance of serving the parents is generally well known let's try to understand what God has enjoined upon us in respect of our relatives. In order to describe the relatives God has used two types of terms in the Quran: *Arhaam* and *Aqraboon* or other derivatives of the 3-letter Arabic root QRB like *Qurba*, *Aqrabeen*, *Maqraba*. *Arhaam* is plural of *Rahm* that's the chamber in the mother's sacrosanct body in which the human being gestates. But as a collective noun, *Arhaam* has been used in Quran Kareem to describe one's extended family comprising all the relatives both through birth and matrimony. As per divine instruction each one of us has to continuously and duly discharge the obligations of kinship (4.1). Maulana Abdul Majid Daryabadi writes in *Tafseer-e-Majidi* that according to the divine law (*Shari'at*) the kinship group is the basic unit of society. Prophetic tradition says that, hanging from the celestial throne, the womb supplicates God to 'bless those who augment me and censure those who frustrate my centrifugal aspirations'. Quranic commentators mutually agree that patronizing the relatives is a fundamental obligation of faith (*Wajib*) and to deliberately disregard them is sacrilegious. For this, the individual is under continuous divine surveillance. The Prophet (S) also exhorted that even if the other fellow tries to sabotage the relationship bond, one should still stick on unilaterally. He declared: Whosoever wishes augmentation of provisions and elongation of life period must indulge in obliging and appeasing the relatives (*Sila-Rahmi*).

જ્યારેસામાન્યરીતેમાતાપિતાનીસેવાનુંમહત્વબધાજાણેછેચાલોજાણવાનોપ્રયત્નકરીએકેખુદાએઆપણાસંબંધિઓનીબાબતમાંઆદેશકરતાંશુંકહ્યું.

સંબંધિઓનીબાબતમાંખુદાએકુરાનમાંવ્યક્તિનાપારસ્પારિકસંબંધોનાબેપ્રકારોનુંવર્ણનકર્ચુંછે:

અરહામઅનેઅકરાબૂનઅથવાઅબ્દિકમૂળનાત્રણ-અક્ષરQRB થીસાધિતશબ્દજેમકેકુરબા, અકરાબીન, મકાબા.અરહામરહમનુંબહુવચનછેજેનોઅર્થમાતાનાપવિત્રશરીરમાંઆવેલીફૂખછેજેમામાનવગર્ભાધાનથાયછે. પણસામૂહિકસંજ્ઞાતરીકે,

અરહામનોઉપયોગકુરાનકરીમમાંવ્યક્તિનુંવિસ્તૃતકુટુંબજેમાજન્મઅનેલગ્નથકીતમામસંબંધિઓનાસમાવેશનુંવર્ણનકરવામાંઆવ્યુંછે.ખુદાનીસૂચનાપ્રમાણેઆપણામાંથીદરેકેસંબંધોનીજવાબદારીઓનીફરજથાસમયેઅનેસતતબજાવવીજોઇએ (4.1). મૌલાનાઅબ્દુલમજિદદર્યાબદિએ *તફસીર-એ-મજિદિ માં* લખ્યુંછેકેખુદાનાકાયદા (શરીયત) પ્રમાણેસંબંધોનોસમુહસમાજનુંમૂળભૂતએકમછે. પેગંબરનીઆગાહીકહેછેકે, અવકાશીતખતનશીન, ફૂખખુદાનેવિનંતીકરેછેકે'જેઓમારીવૃદ્ધિકરેછેતેમનેઆશીર્વાદઆપોઅનેજેઓમારાકેન્દ્રપગામીસ્વાસનેનિરાશકરેછે તેમનેઠપકોઆપો.'કુરાનિકવિવેચકોપારસ્પારિકસહમતથાયછેકેસંબંધિઓનેપ્રોત્સાહનપણઆપવુંવિશ્વાસનું (વાજિબ) એકમૂળભૂતકર્તવ્યછેઅનેતેમનોઠરાદાપૂર્વકઅનાદરકરનારપવિત્રવસ્તુનોઅનાદરકરનારછે. આ માટે, વ્યક્તિસતતખુદાનીદેખરેખહેઠળરહેછે. પેગંબરે (ઓ)

એવોપણઉપદેશકર્ચોછેકેજોઅગરબીજોસાથીસંબંધોનેતોડવાનોપ્રયાસકરશેતો, પહેલા એ

એકતરફીસંબંધનેતોપણવળગીરહેવુંજોઇએ. તેમણેજાહેરકર્ચું:

જેકોઇવ્યક્તિજીવનકાળનાપ્રલંબિતભાગઅનેજોગવાઇઓનુંવર્ધનકરવાઇછેછેતેઓ એ સંબંધિઓને (*સિલા-રહમી*)સંતુષ્ટકરવાઅનેતેમનીમદદકરવાસદાતૈયારરહેવુંજોઇએ.

Abu Huraira (R) complained, "I try to strengthen the bonding while some of the relatives frustrate my efforts"; the Prophet (S) informed him that till he does that an angel would remain deployed by his side. God further desires (26.214) us to keep reminding the society about such injunctions of *Shari'at*. Also, He cautions us that the relatives deserve our attention on priority vis a vis the other members of the society (33.6). According to *Tafhim-ul-Quran* any act of charity done ignoring and superseding the needy relatives doesn't squarely measure up to the divine reckoning. There is a special mention in the Book regarding helping the relatives who are orphan (*Yateemanzamaqraba* - 90.15) that commands greater reward. We are forewarned (47.22) that our going against these heavenly writs may tantamount to twisting the basic infrastructure leading to societal upheaval; God detests and deprecates such assailants of His design. *Tafhim-ul-Quran* says that this verse enlists *Qata-Rahmi* (cutting off a natural relationship) among the fundamental prohibitions (*Haraam*). Conversely, *Sila-Rahmi* has been bracketed (2.177, 4.36) among the best deeds (*A'maal-e-Saaleh*).

અબુહુરૈરા (ર) એ ફરિયાદકરી,

“હુંસંબંધોનેમજબૂતબનાવવાનોપ્રયત્નકરુંજ્યારેઅમુકસંબંધિઓમારાપ્રયાસોનેનિષ્ફળબનાવેછે”; પેગંબરે (ઓ) એમનેજણાવ્યુંકેતેઓજ્યાંસુધીપ્રયાસકરેછેત્યાંસુધીફરિસ્તોતેમનાપક્ષેતૈનાતરહેશે.

ખુદાઅમારાપ્રત્યેવધુઇચ્છેકે (26.214)

સમાજનેઆવાશરિયતનાઇજ્જકશનઆપીયાદકરાવતારહેવું.એમનેઆપણેચેતવ્યાપણેકેસંબંધિઓસમાજનાઅન્યસભ્યોકરતાઆપણુંધ્યાનસાપેક્ષેઅગ્રતાએતેમનાપરરહેતેવુંઇચ્છે (33.6). તફહિમ-ઉલ-

કુરાનમુજબધર્માદાનાકૃત્યનીઅવગણનાકરવીઅનેજરૂરતમંદસંબંધિઓનેકાઠીમૂકવુંહમેશાખુદાનાદરબારમાંતેની ગણનાકરવામાંઆવતીનથી.સંબંધિઓનેમદદઅંગેજેઓઅનાથ (યતીમાનઝામાકાબા90.15)

પુસ્તકમાંખાસકરીનેદર્શાવવામાંઆવ્યુંછેકેમોટાવળતરનીઆજ્ઞાઆપવામાંઆવેલછે.અમનેઅગાઉથીચેતવણીઆપવામાંઆવેલછે (47.22)

કેઆપણેખુદાનાઆદેશવિરુદ્ધજઇશુંતોએનાસમકક્ષસમાજનીમૂળભૂતસંરચનામાંખલબલીમચીશકેછે;ખુદાતેમનીરચનાનીઆવીપજવણીનેધિક્કારીઅનેનાપસંદકરેછે. તફહિમ-ઉલ-કુરાનકહેછેકે આ કલમયાદીબદ્દક્વાતા-રહમી(કુદરતીસંબંધોનેકાપવા) મૂળભૂતપ્રતિબંધો(હર્મ) પૈકીછે.તેનાથીવિપરીત, સિલા-રહમીનેકૌસમાં (2.177, 4.36) સારાકાર્યોવચ્ચેરાખવામાંઆવેલછે (એ'માલ-એ-સાલેહ).

According to the commentators all the relatives - distant & close - of an individual constitute what is known as *ZawilArhaam*. For special consideration of this group God has used (42.23) the term *Al-mawaddataFil-Qurba*. Closer the relationship more intense is the obligation and bigger is the sin for pausing or laying off the relationship. As per divine scheme *ZawilArhaam* has been made internally self-sufficient. In a kaleidoscope, turning around the cylinder in a circular motion shows different designs and colour combinations. Similar is the internal mechanism of *ZawilArhaam*: in the group of relatives some are very rich, some very poor, some on the threshold, some very learned, some illiterate, but the group as a whole is internally self-reliant. God keeps a tab on every group member as to his/her behavior with others. God's minimum expectation from us under *Sila-Rahmi* is to "not avoid what best one is capable of doing" for the fellow group members. In two verses of Quran Karim (17.26 & 30.38) *Sila-Rahmi* has been declared as the right of the needy relatives in the assets & capabilities of the better off members of *ZawilArhaam*. Mind you, God may sometimes even turn around the kaleidoscope of *ZawilArhaam* and thereafter the red color may begin looking white ..and the white, pink etc. *Qata-Rahmi* is ill-treatment with

the relatives or deliberately not doing what best one is capable of doing with the relatives. In 17.26 God enjoins upon us not to be spend-thrift and squander away our wealth & income and, instead, discharge the obligations of the needy relatives.

વિવેચકોમુજબતમામસંબંધિઓ –દૂરનાઅનેનજીકના-

નીએકવ્યક્તિગતરચનાહોયછેજેને*આવિલઅરહામ*.તરીકેઓળખવામાંઆવેછે. આ

સમૂહનીખાસવિચારણામાટેખુદાએ (42.23) *અલ-માવાદાતાફિલ-કુરબાશબ્દ*નોઉપયોગકર્યોછે.

નજીકનાસંબંધમાંજવાબદારીવધુતીવ્રહોયછેઅનેસંબંધોઅટકાવવાકેતોડવામોટુંપાપહોયછે.ખુદાનીયોજનામુજબ

*આવિલઅરહામ*નેઆંતરિકઆત્મ-નિર્ભરબનાવવામાંઆવેલછે.એકકેલીડોસ્કોપમાં,

નળાકારનીઆસપાસગોળફેરવતાઅલગઅલગડિઝાઈનઅનેરંગસંયોજનોદેખાયછે. એવી જ

રીતે*આવિલઅરહામ*નીઆંતરિકસંરચનાહોયછે: સંબંધિઓનાસમૂહમાંઅમુકખુબસમૃદ્ધ, અમુકખુબગરીબ,

અમુકશરૂઆતકરેછે, અમુકશીખતાહોયછે, અમુકઅભણહોયછે, પણઆખોસમૂહઆંતરિકસ્વનિર્ભરહોયછે.

ખુદાનીઅમારાપ્રત્યેઓછામાંઓછીખ્વાશબસએટલી જ હોયછેકેઅમેસિલા-

રહમીબનીએ”અમારાથીથાયએટલુંઅમે”અમારાસમૂહનાસાથીસભ્યોમાટેકરીએ.કુરાનકરીમનીબેકલમોમાં

(17.26 અને30.38)સિલા-

રહમીએજાહેરકર્ણુછેકે*આવિલઅરહામ*નાપૈસાદારસભ્યોનીક્ષમતાઅનેમિલકતમાંજરૂરીયાતમંદસંબંધિઓનોઅધિકા

રછે.વિચારો, ખુદાક્યારેક*આવિલઅરહામ*નેકેલીડોસ્કોપનેફેરવેઅનેત્યારબાદલાલરંગસફેદદેખાઈશકેછે..

અનેસફેદ, ગુલાબીવગેરે. ક્વતા-

રહમીનાસંબંધિઓસાથેદુર્વ્યહારઅથવાસંબંધિઓનેતેમનીક્ષમતાપ્રમાણેઠરાદાપૂર્વકમદદ ન કરે. 17.26

માંખુદાએઅમનેઆદેશકર્યોછેકેત્રેવડ-બહારખર્ચકરીઅનેઆપણીમિલકતઅનેઆવકઉડાવવીનહીઅને,

એનાસ્થાનેજરૂરીયાતમંદસંબંધિઓનેમદદકરવી.

Simultaneously, God has also put a caveat (60.3) that even in order to favor the relatives nothing should be done in violation of God's law otherwise on the Judgement Day the relatives too would not be of help. Also in 4.135 God clarifies that we are expected to remain on the side of justice even though it goes against ourselves, our parents or any other relatives; be he/she rich or poor, God warrants our obedience in supersession of his/her interests. We need not let our desires have the upper hand vis a vis the divinely mandated straight path and should, rather, fulfill the promise that we've made to our Creator (6.152). God told the Prophet (S), 'Say, I do not ask from you for any compensation (for guiding to the right path) except valuing the natural relationships'. The scriptural research done by the famous commentator Hazrat Ashraf Ali Thanvi (R) tells us that patronizing the relatives amounts to pure observance of faith (*Iman*).

સાથેસાથે, ખુદાએચેતવણીપણઆપીછે (60.3) કેસંબંધિઓનેમદદ ન

કરનારનેખુદાનાકાયદાનોઉલ્લંઘનકરનારગણવામાંઆવશેઅન્યથાકયામતનાદિવસેસંબંધિઓપણઅમનેમદદકર

શેનહી. 4.135માં

પણખુદાએસ્પષ્ટતાકરીછેકેપરિસ્થિતિઓજોઅમારીવિરુદ્ધહોયતોપણઆપણેન્યાયનીતરફેણમાંરહેવુંજોઈએ,

આપણામાતાપિતાઅથવાકોઈઅન્યસંબંધિ; તે/તેણીપૈસાદારઅથવાગરીબ,

હોય,ખુદાતેના/તેણીનેમદદકરવાનોઅમનેપૂર્વઆદેશઆપેછે.

ખુદાનીસીધીરાહસામેઆપણીઈચ્છાઓવધવાદેવાનીજરૂરનથીઅનેતેનાબદલે,
આપણેઆપણાસર્જનહારનેઆપેલવચન (6.152) પૂર્ણકરવુંજોઈએ. 'કહો,
હુંતમારીપાસેકુદરતીસંબંધસિવાયકોઈપણવળતરમાંગતોનથી (સાચીરાહબતાવવા)'.
ધર્મગ્રંથોનુંસંશોધનપ્રસિદ્ધવિવેચકહઝરતઆશરાફઅલિથાનવિ (૨)
વડેકરવામાંઆવ્યુંછેઅમનેજણાવવામાંઆવ્યુંછેકેસંબંધિઓનેપ્રોત્સાહનઆપવુંવિશ્વાસનુંપાલનજેટલું જ શુદ્ધહોયછે
(ઇમાન).

The author is President, Zakat Foundation of India ZakatIndia.org

લેખકભારતના, ઝકાતફાઉન્ડેશનZakatIndia.orgનાપ્રેસિડેન્ટછે